

בדרך אר"י – חג סוכות תשע"ט

אמיתות מנהגי עם ישראל והכמיו - כל הכתוב בעלון זה ניתן לבדוק בקלות בספרי הראשונים רוב הציטוטים משער התפלה כתב יד רבי חיים ויטאל תלמיד מובהק להאר"י ז"ל [דפוס אהבת שלום]

כמה קשרים לאגד הלולב

ראייה מלשון מוהר"ח ז"ל בדרוש הלולב, וגם בדרוש ליל שבת, וזה לשון שער התפלה דרי"ט בענין ליל מוצ"ש: ויהיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר א' ואגודה א'. אמנם, בהעדר מקור מוסמך מהאר"י ז"ל, יש לשמור את מנהג הקדמונים, ומפורש בב"י בס' תרכ"ט שיש לקשור ב' קשרים, וז"ל הב"י סימן תרנא: "כתב רא"מ (יראים השלם סי' תכב) צריך שיאגדנו שני קשרים זה על זה דתניא (לג) הותר אגדו ביום טוב אגדו כאגודה של ירק וכו' הא בחול יש לאגדו אגד הנאסר בשבת ויום טוב ואין אסור אלא שני קשרים זה על זה וראב"ה (סי' תרטו) כתב אנו נהגינו לקשור פעם אחת ושוב מתעגל וכורכו סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרו בשני ראשי האגד שתי פעמים." עכ"ל. משמע שכן הסכים הב"י. אלא, שאיגוד ההדסים של שבת דומה לאיגוד ה' ערבות דהושענא רבא, והוא קשר פשוט. מה שאין כן באיגוד הלולב שהוא צריך ב' קשרים באיגוד אחד כדכתיב "זה אלי – ואנהו", משמע ב' קשרים באיגוד אחד.

קישוט הלולב בחוטים של משי

מנהג הקדמון הזה אינו מופיע בכתבי האר"י ז"ל. אמנם, המקור אחר ציווה לבטל אותו ומכנהו בשם 'מנהג מכוער'. בכל זאת, המנהג שרד עוד כמה דורות עד לפני 50 שנה בארץ ישראל, כי עוד פעם הביאו את דברי אותו מקור אחר, וההשפעה אז בימינו היתה יותר גדולה, ורוב הנהגים ביטלו את מנהגם הטוב והיקר, ע"פ מקור אחר, וחל"ד.

סדר ישיבה בסוכה ונוסח עולו

תיבו אושפיזין עלאין תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו ארים (אסחי) ידוי ודאי ואמר זכאה חולקנא זכאה חולקוהו דישאל. ע"כ. הנה המקור להזמנת האושפיזין והוא בזוהר הקדוש: זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אמור דף קג עמוד ב. וז"ל זוהר השלם (שם):

כי הא דרב המנונא סבא כד הוה עייל [נכנס] לסוכה

הוה חדי וקאים על פתחא [ועומד על הפתח] דסוכה מלגאו [מבפנים]

ואמר נומן לאושפיזין מסדר פתורא

וקאים על רגלוהי [וכשהוא עומד על רגליו]

ומברך [אחרי שהזמין האושפיזא בסוכה אז מברך וכדברי פשט המשנה בכל פעם שנכנס ועיין התוספות מובא בב"י ס' תרל"ט ס"ח – גם דיוק המשנה שאחרי שנכנס ולא בפתח כדעת מבחוח כדעת מקובלים אחרונים]

ואומר בסכות תשבו שבעת ימים, תיבו אושפיזין עלאין תיבו, תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו [ואז מקבל האושפיזא בישיבה ולא על כסא אחר על דרך בואו של אליהו הנביא בסנדק בברית מילה]

ארים (ס"א אסחי) ידוי ודאי ואמר זכאה חולקנא זכאה חולקוהו דישאל:

ך, אין שום מקור לנוסח "עולו", שהוא נוסח חדשני מלפני רק 270 שנה...

ועוד שנוסח זה לא נזכר בראשונים, לא ברמ"ק ולא בהאר"י הקדוש, לא בשל"ה ולא בגורי האר"י ז"ל האמיתיים. ויש לתמוה שנוסח עולו מלשון הזמנה להיכנס לסוכה, כשדברי זוהר ברורים: מזמינים האושפיזין לשבת, לא רק להיכנס.

עוד ברור, לפני זוהר, יש להזמין כל לילה האושפיזין שהם אברהם יצחק ויעקב ודוד המלך. אולם לא נזכר שיש דווקא ז' אושפיזין כנגד ז' ימי סוכות או ז' הרועים. אלא אדרבה, האבות ודוד המלך ע"ה, שהם היחידים המוזכרים בתפילת שמונה עשרה של חול, הם העיקר של האושפיזין, ושאר האושפיזין אינם קבועים, וכל אחד לפני שורש נשמתו ועבודת ה' שלו.

לכן, אף שהחיד"א [מורה באצבע] הביא את המנהג להכין כסא בסוכה לכבוד האושפיזין, הרי שמקור מנהג זה במקור אחר ופרשנותו לזוהר. וכי, ברור בזוהר שהבאנו כאן, שהאושפיזא יושב במקום המזמין ולא במקום אחר או בכסא המיועד לו, ואינו דומה לכסא אליהו הנביא ז"ל בברית מילה, כי נגזר עליו לבוא בברית מילה. ולכן, אין מקור להכין כסא לאושפיזין בסוכה אלא ממקור זה, וכמו רוב הוספות הנהגות ומנהגים שונים במשך 300 שנים האחרונים.

איגוד הלולב ומיניו.

לפי הפע"ח [פרי עין חיים] שכ"ט ספ"א [היא גגת ר"י צמח ולא מהאר"י ז"ל] יש לקשור ג' הדסים א' בימין הלולב, א' בשמאל וא' באמצע. והלולב תיקח אותו השדרה נגד פניו, וההדס שבאמצע תטה אותו לצד ימין. ומקורו בנגיד ומצוה [דרי"ז]. ע"כ. ולא נמצא כן בכתבי מוהר"ח ובנו רבי שמואל ז"ל.

אמנם, "חדשות" יש. שהרי מופיע סדר איגוד הלולב המובא בפע"ח בספר אחר והוא מעשה חושב להר"א אזולאי ז"ל (רימון כ"ב). ומביא שמצא כתוב את סדר הפע"ח (השדרה כנגד פניו הדסים שמאל ימין ובאמצע וכו') ובסוף מצטט את דברי הספר שממנו העתיק: "כן שמעתי מסהרי"ן (רבי יעקב צמח) בשם האלקי הרח"ו שאמר לו בשם האלקי כמהרי"א זלה"ה [האר"י ז"ל] שהזהירו בכך". ע"כ מה שהעתיק רבי אברהם אזולאי.

אולם, ידוע שמהרי"ן לא הכיר מוהר"ח [רבי חיים ויטאל] אלא בנו רבי שמואל ויטאל ז"ל, ואיך כתוב "בשם האלקי הרח"ו שאמר לו". ותמיהה ביותר שבפע"ח מובא בשם הר"ן [רבי נתן שפירא] כשוודאי טעות ספר היא וצריך לקרוא מהרי"ן.

אבל החידוש הוא שאופן האיגוד בפע"ח מקורו קדום ונמצא בספר היכל הקודש לרבי משה אלבאז ז"ל ממרוקו בן דורו של האר"י ז"ל, אף שלא הכירו ולא ידע את תורתו (ועיין סדר הנוענים בהיכל הקודש השונה מסדר האר"י ז"ל). יש גם לציין שהוספת ר"א אזולאי "כן שמעתי ממהרי"ן (רבי יעקב צמח) בשם האלקי הרח"ו שאמר לו בשם האלקי כמהרי"א זלה"ה שהזהירו בכך", אינה נמצאת כלל בספרי ר"י צמח.

הכנת כסא לכבוד האושפיזין

וקישוטי הסוכה

ך, אין שום מקור לכסא אלא דרוש כל שהוא ע"פ מילה אחת המופיעה בזוהר, ועיין בספר יש שכר [הלכות ע"פ זוהר נדפס 1609 למנ"י] כי עיקר

היא ישיבת האושפיזין במקום שהמזמין בעצמו יושב ונהיה כך מרכבה דקדושה – ועיקר האושפיזין הם העניים, מדעת וממון, רווקים, אלמנות, וכו' ולא רק 'חברים'... יזהר גם לא לקשט את הסוכה באורות וקישוטים שבמפורש הגיעו מצרות הברית לכבוד חג העבודה זרה שלהם...

הקפת הבימה בלי לולב

ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא):
 ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא):
 והמקיפים ע"י הקפת המזבח או הס"ת בזמינו זה של הגלות ע"י הקפת הלולב ומיניו. (ד"שסח):
 (...) וזה ע"י נטילת הלולב וע"י הקפת המזבח בלולב. (דשע"ח)
 גם בזמן הזה אנו אומרים פזמונים ובהם מזכירין זכות ז' אבות בז' ההקפות כמו שתיקנו מוסדרי התפלות כל א' כפי מנהגו (שם):
 ברור שמי שיש לו לולב יקיף איתו, אמנם לא מבואר בפירוש שמי שאין לו לולב לא יקיף, ומשמע כי הרשות בידו להקיף, אחרי שאין צורך בנענועים.

סדר נטילת הלולב

שבדברי האר"י ז"ל ואינו נמצא בדברי הב"י. והוא בסיפור חלומו רבי מנחם רקאנטי ז"ל הב"י [ס' תרנ"א ס"א]: [...] למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה [אותו חכם אורח בשם ר' יצחק] מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג וכו'. עכ"ל הבית יוסף. ונוסחו בשער התפלה מקוצר מאוד. ובכל זה דייק האר"י ז"ל, שאף שאותו חכם לא היה מנענע אלא הלולב ומיניו בלבד בלי האתרוג, מ"מ, לשון הרקאנטי ז"ל מביא ראיה שדוקא בשעת נטילת הלולב והנענועים הראשונים, ולא הנענועים שבהקפות.
 יוצא, שלדעת הב"י ע"פ הרקאנטי יש לחבר את האתרוג ללולב רק בשעת הנענועים ולא בשעת הנטילה. אולם, משמע שלדעת האר"י ז"ל ע"פ הרקאנטי יש לחבר את כל ארבעת המינים ביחד כבר משעת הנטילה. ודו"ק. ומ"מ, דעת השו"ע להפוך את האתרוג בשעת ברכת נטילת לולב גם טובה, שהרי מלכות שביסוד עולה לכתר ונמצא מתוקן.

הולכת הלולב בהקפות

(...) אות מ' היא המעשה והוא הולכת הלולב בידו בעת ההקפה. (ד"שעט):
 ולא בידיו – כי סגי להחזיק את הלולב [ומיניו] ביד אחת, והסידור ביד השנייה, כמנהג הפשוט, ודלא כפירוש הדברי יוסף אירגאס ושאר המקובלים, להחזיק את הלולב בבידיו בשעת ההקפה.

נענועים בשעת ההקפות

בעת נטילת הלולב שלא ע"י זמן הקפה צריך לנענע הלולב הנענועים הנודעים להמשיך החסדים מן מקורם ושרשם [...] אבל בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא בסוד אור המקיף הנגלה ואין צורך נענוע. (ד"שסח)
 ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא):

מג' הלשונות האלו ברור שאין איסור לנענע את הלולב בזמן ההקפה, ועוד שיש מנהג עתיק שכן לנענע בכל מקום שאומרים 'הושענא'. ונראה שיש קצת סמך בדברי מוהר"ח ז"ל על אלו שאומרים הושענות בשבת, כי הרי, אין צורך לנענע את הלולב.

מקרא עד הצות

ואם תשלים קריאתו קודם שייהיה הצות לילה תעסוק בתורה ובסתרי קבלה אם תרצה ולא בדבר אחר.

וכבר הבאנו במקומות רבים ואחרים שאין שום חובה לגמור קודם הצות לילה אלא שעדיף. ואמנם, מפשט דברי מוהר"ח ז"ל נראה שלימוד סודות התורה הינו דווקא אם הוא סיים לקרוא לפני הצות וילמד עד הצות. וצריך ביאור, כי הרי כתוב למעלה שצריך להיות ניעור כל הלילה.
 נוהגים החברים ה"י מזמן הרב אפרים פאנצירי זלה"ה לקרות אחר סדר האמור למעלה, האדרא זוטא וסתרי הקבלה כנוכח. הר"י צמח בנגיד ומצוה [דר"ב]. אמנם, סדר הזה וגם קטעי הזוהר המודפסים בקריאי מועד ושאר סדרים, אינם כלל מהאר"י ז"ל ולא מגוריו ומתלמידו המובהק רבי חיים ויטאל, מסיבה פשוטה: כל אחד ילמד לפי שכלו ויכולתו, כדברי האר"י ז"ל שידע מה שווה לכל נפש, ולא ע"פ קטעים קבועים שמעטים מבינים, ובאורך הדורות, הבריחו צעירי העם מחמת השיעמום [המוצדק], וכי, יש מצוה לקרוא כל הלילה ולא ללמוד, ועוד דברים שאינם מובנים, גם לא מבחינה לימודית וגם לא מבחינה לשונית – והקנאים יחמירו לעצמם, ואנשי אמת יבינו את צורך הדור בקרבת הלבבות ולא רק ביוהרת מירוץ הקורא הטוב ביותר שבחבורה...

חבשת ההערבות

הכף החיים סופר מביא שאין לחבוט בכוח ובחזק, וצדק בזה שהוא מעשה עמי ארץ דרך ליצנות. אלא שאין כן למי שרוצה לקיים דברי האר"י ז"ל כפשוטו, במקום שמוהר"ח לא ציין הנהגה ברורה, וז"ל:
 ואח"כ ביום הושענא רבה ע"י חמישה בדי הערבה שאנו מחבטין אותם על הקרקע או מעוררין את הגבורות האלו עצמן אחר שאמרו קדיש תתקבל לאחר סדר ז' ההקפות קח ה' בדים של ערבה כשירות כמו אותם שבלולב, ולא תקחם קודם עם הלולב כמנהג קצת עמי הארץ כי אין ראוי לעורר הגבורות והדינין בזמן כניסת החסדים (...) ואח"כ תחבוט בהם על הקרע (...) ולכן צריך שתחבוט ה' חבשות כנגד ה' גבורות. וכוונת החבטה בעצמה הוא הכאת הדינין וירידתם במלכות שבה הנקרא קרקע עולם כנוודע. וגם ענינה הוא להכות ולשבר ולהחליש כח הגבורות כדי שיתמתקו ויתבסמו (ד"שפ"א ב):
 כך שענין החבטה אינה רק לבסס להמתק ולהחליש הגבורות, אלא גם לשברן ולהכותן.

הגיע זמן לנהוג מנהגי המסורת ולא מה שהומצאו בכח סברות על הזוהר הקדוש ועל דברי האר"י ז"ל ואינם קיימים כלל במסורת האמיתית והנכונה. ואין כאן לדון במה שנעשה ב300 שנה הקודמות כי אין לנו כח להוכיח – אמנם יש לנו חובה לתקן, ובעיקר מעשינו ומעשי אבותינו כלשון הוי"ו. וה' יטיע כל מי שרוצה להקים שכינתא מעפרא עד כי יבוא שילה. בב"א. ומי שרוצה להמשיך בגלותו, הרשות בידו. ובל ישכח כי עיקר כלי הברכה הוא השלום ולא המחלוקת. זית"א דכ"א. תשרי התשע"ט. כל הזכויות שמורות למחבר. חג שמח.